

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

О методологији

Школовани историчари памте лекције с почетка студија у којима је наглашено да забораве на „шта би било да је било“, односно оно што се назива „алтернативна историја“, пошаст која је дошла из Америке. Памте да су их учили да процес сазнања о одређеној теми иде следећим током: читање радова, истраживање у архивима, писање рада (семинарског или дипломског).

Требало би да докторска дисертација представља врхунац научно-истраживачког достигнућа јер она ствара нови методолошки узор, доноси нова сазнања и другачија тумачења одређених личности и догађаја.

О систему концентрационих логора у Независној Држави Хрватској има, као што рекох у првом наставку, довољно и доступне литературе и архивске грађе (мада има и забрањених архивских фондова). Нема, међутим, синтетичких студија заснованих на познатим принципима које форсирају истраживачи великог злочина над јеврејским народом, који га је задесио широм Европе, првенствено у земљама које су окупирале снаге немачког Рајха. Као разлоге непостојања магистарских (по новом, мастер) радова и докторских дисертација могуће је поменути општепознато објашњење да професори нису давали такве теме, јер су знали да се Партији то не би допало, што је резултирало и кроз наметнуту незаинтересованост кандидата.

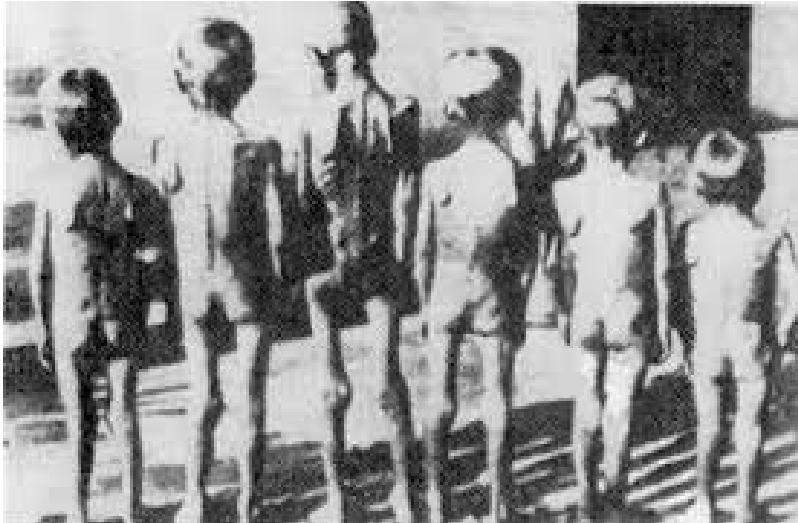
Тешко је одговорити на питање зашто нема ни мултидисциплинарне студије о комплексу концентрационих логора Јасеновац. Да би се тако формулисана студија започела, требало би, на самом почетку, знати направити методологију и пројекат са предметима истраживања.

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

Мада је комунистичка идеологија пропала пре више од четврт века, нова глобалистичка идеологија има одраза и у историјској науци. Тако се данас форсирају истраживања, на пример, оних сфера историје у којима нема националног, већ приватног живота појединца или групе, споредни догађаји...

Тешко је одговорити на питање зашто нема ни мултидисциплинарне студије о комплексу концентрационих логора Јасеновац. Да би се тако формулисана студија започела, требало би, на самом почетку, знати направити методологију и пројекат са предметима истраживања. А за тај посао требало би познавати безброј чињеница о теми.

Прво, у историјској науци још није доказано када су припремљене прве бараке (око 10. августа?) и када су први заточеници допремљени у тај логор (20. или 21. августа 1941. године?!). Знамо поуздано да су припадници хрватских постројби тек 22. априла 1945. године напустили Јасеновац.

Друго, још није рашчишћено шта се под појмом Јасеновац подразумевало, шта је све комплекс обухватао! Треће, шта се све подразумева под јасеновачким жртвама!

Да ли се, на пример, становници из околних села или ухапшеници на другим странама а који су страдали на путу ка Јасеновцу могу сврстати у ту категорију?

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

Позната су имена свих заповедника и њихових помоћника концлогора и оквирни број припадника четири јасеновачке бојне (у почетку око 1.800 а касније 12.000 усташа са тенковима и топовима) које су обезбеђивале комплекс.

Историографија још није рашчистила дилему по питању 22. априла 1945. године: да ли је покушај пробоја заточеника био планиран од управе логора како би имали повод за тотално уништење логораша, да ли је група комуниста предводила пробој или је све то било спонтано у борби за голи живот.

Према објављеним сведочанствима логораша, највише је у жицом ограђеном простору могло да буде око 3.000 заточеника (мада је из врха Независне Државе Хрватске у Јасеновац неколико пута упућивано обавештење да Јасеновац може да прими неограничени број заточеника). Није згорег напоменути да команда логора никада није држала више заточеника од броја војника.

Свакодневни живот заточеника је у приличној мери расветљен. Исто тако, могуће је набројати готово све начине малтретирања и убистава. О томе је најупечатљивије сведочио Никола Николић, лекар који је, до размене за заробљене усташке официре, радио у такозваној „логорској амбуланти“.

Веома прегледну слику Јасеновца, са посебним освртом на унутрашњу организацију, дао је у Београду крајем марта 1942. године Сарајлија Војислав Прњатовић. Посебно место имају сведочења о радним обавезама заточеника не само унутар жичаних ограда већ и на такозваним „економијама“ с обе стране Саве или на имањима у околним насељима, чији су становници раније побијени или одведени у логор.

Историографија још није рашчистила дилему по питању 22. априла 1945. године: да ли је покушај пробоја заточеника био планиран од управе логора како би имали повод за тотално уништење логораша, да ли је група комуниста предводила пробој или је све то било спонтано у борби за голи живот.

Злочине је описивао један од команданата логора Љубо Милош, у истрази и током суђења 1946. године. Детаље о злоделима које је извршио над појединцима и групама

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

казивао је Вјекослав (Мирослав) Филиповић (Мајсторовић), рашчињени фрањевац. Таквих исказа има на стотине и стотине!

Немогуће је сачинити комплетну хронологију збивања у логору која би подразумевала оквирне податке о, на пример, датумима доласка најбројнијих транспората, приспелим заточеницима и бројевима убијених у групним убијањима.

Први рад о бројевима заточеника и убијених од 21. августа до 24. децембра 1941. године написао је Душан Никодијевић, историчар – виши библиотекар Народне библиотеке Србије: „Прилог утврђивању броја жртава система логора Јасеновац 1941. године“, Годишњак за истраживање геноцида, бр. 8, Музеј жртава геноцида, Београд 2016, стр. 169-213! Никодијевић је детаљном анализом сведочења некадашњих логораша, упоређујући распоне навео минималне и максималне бројеве заточеника. Имајући у виду да је то први текст те врсте, остаје нада да ће се његов други део односити на остале године постојања логора и тако добити оквирни бројеви жртава.

О бројевима

Тешко је на ограниченом простору навести најважније тврдње и процене о броју жртава концлогора Јасеновац.

Процена подразумева, мање или више утемељени податак о броју људских губитака за поједина подручја и/или за одређени временски период. Основа за научну процену су

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

ПОПИСИ СТАНОВНИШТВА.

Попис подразумева поименични списак страдалих за поједина подручја и/или за одређени временски период утемељен на поузданим и проверљивим подацима. Осим имена и презимена жртава, списак би требало да садржи још неколико битних података (име родитеља, место рођења, начин и место страдања, име убице, извор података...).

Вредно је нагласити да и процена и попис броја жртава умногоме зависе од политике! Управо та зависност у комунистичкој Југославији резултирала је бројним манипулацијама.

Вредно је нагласити да и процена и попис броја жртава умногоме зависе од политике! Управо та зависност у комунистичкој Југославији резултирала је бројним манипулацијама.

Процене је могуће сврстати по провенијенцији и на овај начин: подаци државних институција Хрватске и Југославије, хрватски (ушашки, емигрантски), српски (четнички, Зборашки, Недићевски), ратни партизански и послератни комунистички, наводи немачких и италијанских официра вишим инстанцама...

За почетак: нико до сада није утврдио тачан број жртава, па стога отпадају свакојаке

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

оптужбе о увећању или умањењу броја страдалника.

Мада има трагова да је из врха Усташке надзорне службе наређено вођење евиденције заточеника у нарочито припремљеним књигама и картонима, то није остварено до краја из више разлога. Најважнији је у чињеници да су понекада сви ухапшеници у групи по уласку у логор или недуго потом били побијени унутар или поред ограђеног простора.

Никада није истражено колико је јасеновачких заточеника размењено за припаднике хрватских и немачких снага. Познато је, међутим, да су више од 90% размењених припадали хрватском народу.

Никада није истражено колико је заточеника побегло са разних локација, на пример логорских „економија“ или са других послова које су обављали изван логора, на локацијама које су биле у саставу комплекса логора.

Никада није утврђено колико је заточеника било ослобођено од казне боравка у логору, иако је сачувано много молби за ослобађање. Зна се да је Павелић за свој рођендан помиловао изванредан број заточеника.

Никада није утврђено колико је 22. априла 1945, по повлачењу усташа из Јасеновца, логораша преживело. Зна се да их је било нешто више од стотинак.

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

Први оквирни списак заточеника направљен је крајем децембра 1941. године у Жидовској богоштовној опћини у Загребу и то на основу дописница које су, с дозволом логорских власти обзнањене почетком новембра, стизале из логора од заточеника. Списак, међутим, није поуздан јер су многи већ били мртви! Срби нису као Јевреји имали такву институцију која би, колико-толико, водила бригу о заточеницима. Тек појавом Диане Будисављевић, Аустријанке удате за Србина, и њене акције спашавања деце логораша од сигурне смрти. Зна се да је она за нешто више од шест месеци спасила више од 12.000 Српчади (чија је, додуше, потоња судбина остала неистражена)!

Познато је да југословенска комунистичка власт из више разлога није дозвољавала научно-истраживачке пројекте о ратним жртвама 1941–1945. године. Најважнији је био у неспорној чињеници да би се тим пописом утврдило да је највећи број страдалих припадао српском народу, да је највећи број убица потекао из хрватског народа, а то би било погубно за партизанску револуцију и комунистичку идеологију братства и јединства. Без обзира на све то, међутим, власт је неколико пута дозволила ограничена истраживања али само до задатих граница.

Први званичан податак о броју страдалих заточеника објављен је у материјалу Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача састављеном крајем 1945. године а намењеном Међународном војном суду у Нирнбергу.

Први званичан податак о броју страдалих заточеника објављен је у материјалу Државне комисије за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача састављеном крајем 1945. године а намењеном Међународном војном суду у Нирнбергу.

У том документу наведено је, само за период од отварања до краја 1943, да је убијено најмање 600.000 од тога највише Срба, потом Јевреја, Цигана/Рома и Хрвата. Хрватска Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача у свом материјалу, насталом на основу исказа сведока, сачињеном 1946. године, наводи цифру од 500.000 до 600.000 жртава.

Хрватска Земаљска комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача предала је 10. марта 1956. године загребачком Јавном тужилаштву материјал за подизање оптужница против Анте Павелића и Андрије Артуковића, и том приликом навела да је у Јасеновцу само до краја 1941. страдало, што у појединачним што у групним

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

ликвидацијама, до 13.500 заточеника.

Солидан начин за правдање тврдње о броју заточеника могу да буду сведочења некадашњих заточеника. Њихови су искази, међутим, непоуздани јер се разликују у проценама: два заточеника никада се нису слагала у бројевима, без обзира на то да ли се ради о десетини или хиљадама логораша.

Као што рекох у другом наставку овога текста, осим историчара Душана Никодијевића, који је то урадио само за период од отварања логора до 24. децембра 1941, до сада нико није сабрао цифре које су сведоци наводили за потоње године. Мањи по обиму рад од поменутог је текст Марија Кеџе „Рођени логора Јасеновац”, *Scrinia slavonsica*, 3, Slavonki Brod 2007, 471-499! Двојици аутора заједничко је да су им подаци о страдалим заточеницима веома приближни – око 15.000 жртава!

Добрим познаваоцима ратних злочина познато је да је комунистичка власт неколико пута дозвољавала пописе ратних жртава али на одређеној територији. Резултати су, додуше, остајали непознати јавности – стављени су под забрану коришћења.

У том контексту, али и у контексту разговора са Савезном Републиком Немачком о ратној одштети, треба посматрати и одлуку Савезног извршног већа (СИВ) из 1963. године да се наредне године изврши пописа ратних жртава. Одлучено је, међутим, да се

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

пописују само жртве окупаторских снага и њихових сарадника а не и жртве друге стране у грађанском рату (припадници свих војних формација и чланова њихових породица који су се борили против партизана). Тако ограничени попис резултирао је податком од око 650.000 ратних жртава! Резултати тог пописа стављени су под забрану обављивања. То је трајало до 1990. године.

У оквиру тог пописа, дозвољено је и ограничено стручно ископавање на територији с обе стране Саве, на деловима логора. То је учињено јуна и септембра 1964. године (по пет дана) и о томе постоје сачувани гомила фотографија и филмова као и писани извештај екипе која је то радила. (Вида Бродар, Антон Погачник, Србољуб Живановић, „Извештај антрополога о гробовима у Јасеновцу“, Catena Mundi – Српска хроника на светским веригама, I, Београд 2015, 766-793.

Анализом поменутог пописа из 1964. године укупних ратних жртава дошло је до броја јасеновачких страдалих: 83.944 Срба, 9.044 Јевреја, 6.646 Хрвата, 1.471 Циганина/Ром. Имена жртава исправљани неколико пута. Тако данас хрватска Јавна установа „Спомен подручје Јасеновац“ наводи око 84.000 имена.

Музеј жртава геноцида користи одговарајућу методологију и своја сазнања која могу готово сваку тврдњу да негирају. Нема, међутим, своје процене јер њих раде екипе стручњака из више научних дисциплина! Користећи делимично ревидиране резултате пописа ратних жртава из 1964. године, Драган Цветковић је објавио текст „Страдање цивила Независне Државе Хрватске у логору Јасеновац“, Токови историје, 4, Београд 2007, 153-168.

Пише: Вељко Ђурић Мишина
четвртак, 04 август 2016 10:40

Мора се, ма колико то било горко, с тешком муком прихватити тврдња да број страдалих заточеника у систему концентрационог логора Јасеновац, из мноштва разлога, неће бити никада утврђен, већ могу бити сачињене само процене.

Манипулације бројем жртава својствене су свима који помињу страдање српског народа и Јасеновац. Зна се да је са хрватске стране тврђено да је „око 300 затвореника умрло у Јасеновцу“, а с српске најчешће се помиње цифра од 700.000, мада има и оних који помињу и више од 1.400.000 побијених Срба.

Тешко је навести све објављене податке. Текст са највише наведених тврдњи о бројевима страдалих објавио је Vladimir Geiger, „Brojbeni pokazatelji o žrtavama logora 1941–1945. (procjene, izračuni, popisi“, *Časopis za suvremenu povijest*, 2, Zagreb 2013, 211-242. Испод нивоа Гајгеровог рада је књижица Slavka Goldsteina (suautor Ivo Goldstein), *Jasenovac – tragika, mitomanija, istina*, Zagreb 2016.

Мора са нагласити да на српској страни, ипак, никада није нешто слично објављено!

И на крају: Мора се, ма колико то било горко, с тешком муком прихватити тврдња да број страдалих заточеника у систему концентрационог логора Јасеновац, из мноштва разлога, неће бити никада утврђен, већ могу бити сачињене само процене. Основе за процене морају да буду пописи извршени 1921. и 1931. године и процене за 1941. годину. Потом би требало урадити процене за одређену географску црелину (општину) и сваку потоњу годину до пописа извршеног 1948. године...

